

Osmanlı Devletinde Yörüklerin Göçerlikten Yerleşik Yaşama Geçirilmesinde Uygulanan Vergi Politikaları Ve Sosyal Sonuçları

Yrd. Doç. Dr. Ali Rıza GÖKBUNAR

Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Manisa

ÖZET

Tarihsel gelişim sürecinde zaman zaman, bir iskan politikası aracı olarak ülke içi göçlerin düzenlenmesinde vergiler kullanılmıştır.

Özellikle Selçuklular ve Osmanlılar yeni elde ettikleri topraklarda Yörükler ve diğer göçebelere yerleşik yaşama zorla veya gönüllü olarak geçirmek için 19. yüzyılın sonuna kadar iskan politikası aracı olarak vergileri kullanmışlardır.

Bu çalışmada, Yörüklerin yerleşik yaşama zorla geçirilmesinde uygulanan Osmanlı vergi politikaları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Vergi Politikaları, Göç

Applied Tax Policies and Their Social Results During in The Process of Changing Yörüks' Life Style From Migration to Urban & Rural in Ottoman Empire

ABSTRACT

As can be seen from the history, taxes frequently have been used as settlement instruments to regulate migrations.

Particularly, both Anatolian Selcuklular and Ottomans used taxes as well as all conquered lands as instrumets to get Yörüks and other nomads to settle either voluntarily or mandatory until the end of 19. century.

This paper investigates the Ottoman Tax Policies, which used Yörüks be settled involuntarily.

Key Words: Ottoman Tax Policies, Migration

GİRİŞ

Mali olayların ve özellikle vergilerin, insanlar veya sosyal gruplar üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Vergiler kamu hizmetlerinin finansmanını karşılamada bir araç olduğu kadar ekonomik ve sosyal boyutları açısından da toplumsal yaşamda önemli bir yere sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde vergiler zaman zaman devlet yöneticileri tarafından toplum yapısının değiştirilmesi amacıyla bir araç olarak kullanılmıştır.

Hemen hemen her toplumun gelişmesinde göçebelik yaşanan bir aşamadır. Uzun süren bir dönem içinde beliren ve bir topluma özgü bir nitelik durumuna gelen göçebeliliğin siyasal iktidarın oluşumu, biçimi ve işleyişinin belirlenmesinde önemli rolü olmuştur (Yetkin, 1994:10). Devletler göçebelere sürekli olarak yerleşik düzene geçirmek için çaba sarfetmişlerdir. Göçebelerin

yerleşik yaşama geçirilmek istenmesinde iki önemli gerekçe ön planda olmuştur. Bunlardan birincisi, iyi savaşçılar olan göçebelerin potansiyel siyasi bir tehdit olabilecekleri; ikincisi ise göçebe toplulukların iskan edilmesinin vergilendirilebilir gelirlerin miktarını doğrudan arttırabilecek olmasıdır (Barkey, 1999:122).

Bu makalede 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında, Türk toplumsal yaşantısı içinde önemli bir yeri olan göçebe Yörüklerin yerleşik yaşama geçmesinde önemli bir araç olarak kullanılan vergi politikaları ve ortaya çıkan sonuçları irdelenmiştir.

I- YÖRÜKLER VE OSMANLI TOPLUMUNDAKİ YERLERİ

Yörükler, yazın yaylalarda, güzün güzlüklerde, kışın kışlıklarda hayvancılıkla ve çok az ölçüde ziraatla uğraşan, büyüklü küçüklü gruplar halinde yaşayan konar-göçer¹ Türklerdir (Seyirci, 2000:3; Halaçoğlu,1997:20).

Yörük adına 15. yüzyıl kanunnamelerinde ve Aşıkpaşzade'de rastlanmaktadır, ancak bu yıllarda bir boy adı olarak değil, askeri ve yönetsel bir örgüt anlamında kullanılan Yörük kelimesi daha sonraları gerçek anlamını kaybetmiş ve Batı-Anadolu ile Güney Batı-Anadolu'daki oymakların genel adı olmuştur. Hassas ekonomileriyle Yörükler, olumsuz etmenlere açık olmuştur. Bir salgın hastalığın sürülerini yok etmesi halinde ekonomik ve sosyal yaşamda büyük sorunlarla karşı karşıya kalmışlardır (İnalçık, 2000:71). Günümüzde Toroslar'da göçerlik şeklinde yaşamlarını devam ettiren Yörükler vardır (Sümer, 1980:174; Werner, 1998:23).

II- OSMANLI DEVLETİNDE YÖRÜKLERİN VERGİLENDİRİLMESİ

Osmanlı Devleti'nin konar-göçer olarak adlandırdığı Yörükler “il ya da ulus” ve “oba” şeklinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Yörük topluluklarının başına yönetici olarak Yörüklerin de onayı alınmak koşulu ile Osmanlı Devleti tarafından beyler atanmıştır. Bu beyler yardımcılıyla birlikte Yörükler arasındaki çeşitli sorunları, anlaşmazlıkları çözmek, vergileri toplamak ve bunları gerekli yerlere teslim etmekle görevlendirilmişlerdir (Avcıoğlu, 1981:191).

Yörükler, Rumeli'nin Türkleştirilmesi, köylüye damızlık hayvan temini, savaflara katılım ve savaşa katılanlara harçlık verme, ordulara erzak/ mühimmat sağlama, kale tamiri, top çekme, madenlerde top yuvarlağı (mermi) dökme, kale muhafızlığında bulunma, kamu binalarının inşasında amele hizmeti görme, iç

¹Osmanlı Dönemi'nde, göçebelerin yaşam tarzlarını ifade etmek için “konar-göçer”, “göçerler”, “yörük” gibi terimler kullanılmıştır (Şahin, 2000:380). Osmanlılar, Selçuklular gibi önceleri göçebe Türklere “Türkmen” demişlerdir. Türkmen adı XI. yüzyılda, Müslümanlığı kabul eden Oğuzları, Şamanist göçebe Oğuzlardan ayırt edebilmek için “Müslüman Türk” anlamında da kullanılmıştır. Osmanlılar kuruluş yıllarında göçebeleri “Türkmen” olarak, 14-15. yüzyıllarda da “Yörük-Yürük” olarak nitelendirmişlerdir (Seyirci, 2000:2). Bazı çalışmalarda bu adın “yürü-mek” mastarından türetildiği ve yürüyen sefere koşan çadır halkı anlamına geldiği ifade edilmektedir. Osmanlı Kanunnameleri'nde Yörük, toprağı olmayan yani bir yerde durmayan konar-göçer olarak tanımlanmıştır (Gündüz, 2003:4).

ayaklanmaların bastırılmasında yahut emniyet sağlayan inzibat kuvveti olarak görev alma, gemi malzemesi temini ve gemi yapımı, büyük yolların tamiri, su yollarının yapılması, köprü inşaatı/tamiri ve muhafazası gibi görevleri yüklenmişlerdir (Halaçoğlu, 1997:18-19; Gökçen, 1946:18; Orhonlu, 1963:25; Çetintürk, 1943:112).

Önceleri Yörükler üstlendikleri bu görevler nedeniyle pek çok vergi yükümlülüğünden muaf tutulmuşlardır. Yörükler savaşa katılmak veya savaşa gidenler için harçlık vermek koşuluyla reayanın (vergi mükellefi köylü) ödediği vergilerden² muaf tutulurken, sadece ağnam vergisi mükellefiydiler³(Kazıcı, 1997:112).

III-YÖRÜKLERİN YERLEŞİK YAŞAMA GEÇİRİLMESİNDE VERGİ UYGULAMALARI

Vergilendirme ve denetim gibi kaygılarla Osmanlı Devleti, Yörük-Türkmen topluluklarını iskana yönelmek zorunda kalmıştır. İlk padişahların çoğu Türkmenleri zorunlu iskana ya da zorunlu göçe tabi tutmuşlardır. I. Mehmed ile II. Mehmed, Hıristiyan bölgelerinde daha güçlü bir yerleşik Müslüman taban oluşturmak amacıyla Yörüklerin Rumeli'ye tehcir ve iskan edilmesi yönünde çalışmalar yapmışlardır. Bu bağlamda, bazı topluluklar çiftçi olarak iskan edilmiş, bazıları da çeşitli kamu hizmetlerini yerine getirmekle görevlendirilmiştir (Barkey, 1999:122).

Yörükler, Osmanlı Devleti'nin kurucu unsurlarından olmakla beraber genellikle yerleşmeye karşı büyük bir direnç göstermişler ve merkezi idareye karşı mümkün olduğu kadar bağımsız kalmaya çalışmışlardır (Timur, 1994:240).

Yörüklerin yerleşik yaşama geçmelerinde etkin rol oynayan vergi düzenlemeleri (Bknz. Maliye Bakanlığı, 1998):

A-Ağnam Vergisinde Yapılan Düzenlemeler

II. Beyazıt ve Yavuz Sultan Selim'in düzenlediği kanunnamelerde ağnam resmi yükümlüğünde üç önemli değişiklik yapılmıştır:

²Fatih Kanunnamesi'nde Yörükler, reaya ile karşılaştırıldığında ilk görünüşte bir üstünlük şeklinde belirtilebilecek muafiyetlere sahip oldukları görülmektedir. Bu kanunname Yörüklerin sahip olduğu koyun v.b. hayvanlarla ilgili vergilerini ödemekten başka hiçbir vergi mükellefiyetlikleri yokken reayanın çift resmi, ürettikleri ürünleri üzerinden öşür, koyun vb. hayvanlar üzerinden vergi ödeme gibi birçok mali yükümlülükleri vardı (Çetintürk, 1943:113; Arslan, 2001:257).

³Koyun, keçi sürü sahiplerinden alınan Ağnam Vergisi ("resm-i ganem", "resm-i merai", "koyun resmi"), üç koyuna iki akçe olarak tahsil edilmiştir. Ağnam Vergisi, tımar usulünün cari bulunduğu yerlerde, tımar sahipleri; miriye ait olan mahallerde de defterdar, kethüda veya bu işe memur edilmiş bulunan kimseler tarafından hayvanlar sayılarak toplanırdı.

Fatih Kanunnamesi'nde arazisi olan köylüden "bir çift yılda üç (hizmet) veya üç akçe, bir orak ve bir döğen, bir odun, boyunduruk resmi olarak iki akçe, bu yedi kulluktan ötürü 22 akçe alınması", toprağı olmayan köylüden ise üç, altı veya dokuz akçe" alınması öngörülmüştür. Ayrıca "çerçi, arabacı gibi çiftin bozan kişilerden de bennak resmi alınması" emredilerken, "Tatara ve Yörüğe bu adet yoktur: zira bunlar eşkindür" denilerek bu verginin Yörükler tarafından ödenmeyeceği belirtilmiştir.

(i)-Vergi miktarı artırılmıştır. Üç koyuna iki akçe olan vergi iki koyuna bir akçe olmuştur⁴. Dolayısıyla ortalama bir sürünün 300 koyundan oluştuğu kabul edilirse mükellefler 100 akçe yerine 200 akçe öder duruma gelmişlerdir.

(ii)-Vergi matrahı belirlenirken kuzular da sayılmaya başlanmıştır⁵.

(iii)-Vergi toplama zamanı değiştirilmiştir⁶. Kanunnamelerde sadece vergilerin kuzulamadan ya da süttten kesilme sonrasında toplanacağı ve böylece sayımın sürülerin yaylağa çıkarken kayıp vermelerinden önceki, sayısal olarak en çok olduğu zamanda yapılması öngörülmüştür.

B-Ocaklarda Yapılan Düzenlemeler

Yörükler tarafından 24'er kişilik gruplardan oluşan her ocaktan⁷ 4 kişi (eşkinici), nöbetleşe olmak üzere savaşa katılırdı. Eşkinici olanlar, yamaklardan (savaşa katılmayan Yörükler), avarızı divaniyye (savaşa yardım vergisi) türünden, ellişer akçe alıp sefere katılırlardı. Savaş sanayinde gelişen yeni toplar ve kuşatma teknikleri nedeniyle atlı Yörüklerin askeri açıdan çağdışı kalması sonucunda yeni tür savaşın finanse edilmesinde Yörük kaynaklarından sadece beden olarak değil mali olarak da yararlanılmaya başlanmıştır. Böylece Yörükler yasal olarak asker konumunda tutulsa da ocak sisteminin para kaynağı olarak da değerlendirilmişlerdir. Bu uygulama daha sonra asker alımının da önüne geçmiştir. Ocaklar 30 kişiye çıkarılıp savaş zamanında bunların beşi askere alınırken artık eskisi gibi harçlıklar sadece savaşa giden kişiler için değil devlet hazinesi için de toplanmaya başlanmıştır (Linder, 2000:98).

C-Yeni Konulan Vergiler

II Beyazıt Kanunnamesi'nde Yörüklere de diğer reayanın ödediği üç vergi mükellefiyeti getirilmiştir. Bunlar:

(i) Ağıl Vergisi: II. Beyazıt Kanunnamesi'nde ağıl resminin, sürü başına iki akçe olarak alınması hükmedilmiştir⁸. Verginin oranı vilayetlere ve zamana göre farklılık göstermiştir. Fatih Sultan Mehmet Dönemi'nde koyun ağıl başına iki akçe iken, I. Selim'in zamanında 3 akçeye çıkarılmıştır. Vilayet Kanunnameleri'nde oran 300 koyunluk sürü başına bir akçeden beş akçeye kadar artırılabilirdi gibi, on koyun başına bir akçeye kadar da yükseltilebiliyordu. Verginin toplam yükü, yılda bir kez alındığından küçük olsa da marjinal sürüler için oldukça yüksekti. Bu durum Yörük sürülerinin azalmasına ve sonuçta

⁴“Resmi Ganem, iki koyuna bir akçe”.

⁵“Koyun taam dölini dökdükten sonra Mayıs içinde sayılır hem koyunla kuzu bile sayılmak emr olunmuştur”.

⁶“Kayun tama dölün döküb ayırtladıktan sonra mah-i Abril'de alınır.”

⁷“Yiğirmi dört kişiden biri eşküncü, üçü çatal, yiğirmisi yamak ola. Ve mezkûr eşküncü kendü cebelü gönderi demirinde ve yeleninde, okında, yayında, kılıcında, kalkanında eksük olmayıp müretteb ola. Ve on eşküncünün bir orta bergiri olub bir tenktüri ola. Yörükler eşküncüsü çatalı yamakları, arpa ve saman salmak ve hisar yapmak ve gayrı avarıza karışmaya ve eşküne eşen etdüğü yıl salarlık vermeye, şöyle bilesiniz”.

⁸“Ve otlak resmi yerlüdenki gib âla süriden yirmi, evsatdan on beş; ednâdan on akçedir. Ve resm-i ağıl her ağıldan ikişer akçe sancakbeğine verirler”.

Yörüklerin yerleşik yaşama geçirilmelerinde zorlayıcı bir neden olmuştur (Linder, 2000:111).

(ii) Otlak Resmi: Sürülerini, başka bir tumar sahibinin topraklarında otlatan veya miri topraklarda yaylatan sürü sahipleri ve göçebe topluluklardan yılda bir defaya mahsus olmak üzere alınan Otlak Resmi⁹, Ağır Resmi'yle aynı miktarda Yörüklerden de alınmaya başlanmıştır (Kazıcı, 1997:116-177).

(iii) Resmi Kara: Fatih Kanunnamesi'yle reayadan alınan çift resmi, II. Beyazıt Kanunnamesi ile Yörüklerden de alınmaya başlanmış ve bu durum Yavuz Sultan Selim'in kanunnamelerinde de devam etmiştir. Ayrıca çift resminin bir türü olan ve her yıl 12 akçe olarak ödenmesi öngörülen Resmi Kara Vergisi¹⁰ mükellefiyeti de getirilmiştir¹¹.

Uygulanan vergi politikaları sonucu Yörüklerin ne kadarının yerleşik yaşama geçtiğini bu dönemde tutulan Tahrir Defterleri'nden ve diğer kayıtlardan bulmak oldukça zordur. Tahrir Defterleri'ne istinaden yapılan çalışmalarda 1520-1530 döneminde Anadolu coğrafyasını içine alan Karaman, Dulkadir ve Rum Eyaletleri'nde toplam 872.610 hane nüfusun 160.546 hanesinin (Anadolu nüfusunun yaklaşık yüzde 15'i olup, yaya ve müsellemler gibi göçer kökenli askeri gruplar da dikkate alındığında bu oran yüzde 27'ye çıkmaktadır); 1570-80 tarihlerinde ise 1.360.474 hane nüfusun 220.217 hanesinin Yörük adlarıyla bilinen Türk göçerlerden oluştuğu belirtilmektedir (İnalçık, 2000:69; Şahin, 2000:380). 1570-1580 dönemindeki göçebe Yörük hanelerinin sayısının 1520-1530 dönemine göre toplam nüfus içindeki payı % 2-3 azalmıştır. Bu döneme ilişkin olarak yapılan çalışmalarda, Osmanlı kırsal nüfusun ekonomik kaynaklara ciddi bir yük getirecek şekilde % 40, şehirlî nüfusun da % 80 oranında arttığı belirtilmektedir (Karpas, 2000: 42). Bu gelişmede, Yörüklerin yerleşik yaşama gönüllü veya zorunlu olarak geçmeye başlamalarının etkisi olduğu söylenebilir.

15. ve 16. yüzyıllarda uygulanan politikalar Yörüklerin göçerlikten yerleşik yaşama geçilmesinin sağlanmasında önemli olmasına rağmen, 16. yüzyılda ortaya çıkan "Celali Ayaklanmaları" ve "Büyük Göç Hareketleri (Osmanlı literatüründe büyük kaçgun olarak nitelendirilmekte)" nedeniyle Anadolu'da yeniden demografik değişimlerin yaşanması Yörüklerin büyük bir bölümünün yerleşik yaşama geçirilmesini önlemiştir.

Diğer yandan 17. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nin Avusturya, Lehistan, Rusya ve Venedik ile giriştiği 16 yıl süren (1683-1699) büyük savaş, Osmanlı Devleti'ni maddi ve manevi kayıplara uğratmış; ülkenin idari, mali,

⁹II.Beyazıt Kanunnamesi ile Yörüklerin de kapsam altına alındığı bu vergi, Osmanlı Devleti mali literatüründe "yaylak resmi", "kışlak resmi", "resm-i meral", "yatak resmi" ve "resm-i çarâgâh" gibi adlarla da ifade edilmektedir.

¹⁰"bir çift tasarruf eden raiyyet yılda üç hizmet veya bunun karşılığında olarak üç akçe vere, bundan başka bir orak (yani ot) ve bir döğen (saman) ve bir kagnı odun vere ve ayrıca boyunduruk-resmi olarak iki akçe vere, bu yedi kulluk (hizmet) yerine para almak lazım gelse 22 akça alına". Çiftliği olmayan reaya ise Bennak isminde 12 akçe tutarında bir vergi ödemek zorundadır.

¹¹"Yörükde dahi resm-i ganem yerlü gibi iki koyuna bir akçedir. Ve yörükden resm-i kara on iki akçedir. Ve yörüğün koyunu kırılıb hiç kalmasa veyahud yirmi dört adedden eksik kalsa, bunlara dahi kara deyü on iki akçe alınur"

iktisadi, adli sistemi bozulmuştur. Her yıl 20-30 bin asker yazılması nedeniyle devlet hazinesi bunların maaşlarını karşılayamayacak kadar zor duruma düşmüştür. Bu karışıklıkları önlemek için vergiler arttırılmış ve yeni vergiler konulmuştur. Yeni vergi düzenlemeleri Anadolu'nun bir kısım yerlerindeki köylerde büyük nüfus dalgalanmaları meydana getirmiştir. Belli bir süre sonra bu durum birçok kasaba ve köyün harap olmasına yol açmış, bir çok ekili alan kullanılmaz hale gelmiştir. Osmanlı Devleti zirai ürünün azalması karşısında düştüğü darboğazdan ve olabilecek daha büyük felaketlerden haklı olarak endişe etmiş, boş ve harap yerleri yeniden canlandırma, imar etme ihtiyacı duymuştur. Söz konusu araziler, başka yerlerden gelmek isteyen kimselere verilmeye başlanmış, birkaç asrın kötü izlerini taşıyan bu harap ve boş köylere yerleştirilecek en uygun kişiler olarak da Yörükler seçilmiştir (Halaçoğlu, 1997:41).

17. yüzyılda harap, boş yerlerin imarı ve zirai üretimin arttırılması için Yörüklerle toprak ve konut verilerek yerleşik yaşama uyumları sağlanırken işledikleri toprakların ürünlerinden 1/5- 1/7 arasında vergi yükümlülükleri (öşür vergisi toplam ürünün 1/10 idi) de getirilmiştir. Sınır boylarında yerleşik yaşama geçen Yörükler ise avarız türü vergilerden ve resimlerden muaf tutulmuşlardır (Tabakoğlu, 2000:163-164).

Artan vergi yükümlülükleri Yörüklerin, sürülerinin yetersizliğine bakılmaksızın asgari bir vergi ödenmelerinde, denetim altında tutulmalarında ve yoksullaşarak yerleşik yaşama geçirilmelerinde etkili olmuştur¹².

SONUÇ

15. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, Yörükleri bağımsızlığın ve hareketliliğin beslediği yerleşik toplum yapısına karşı potansiyel bir tehlike olarak görmeye başlamıştır. Ayrıca Yeniçeri Ordusu'nun kurulması ve devşirme uygulamasının başlatılması, orduda Yörük gereksinimini azaltmıştır. 15. yüzyılda Osmanlı yönetimi reyanın tabi olduğu vergi mükellefiyetlerini Yörüklerin de yerine getirmesine karar vermiştir. Yapılan düzenlemelerle önceleri sadece ağnam resmi ödeyen Yörükler ağırlaştırılmış ağnam vergisi, otlak ve kışlak vergileri, şahsi vergi olan resm-i kara da ödemeye başlamışlardır. Böylece 300 koyuna sahip bir Yörük 100 akçe öderken, yapılan düzenlemeler sonucu 218 akçe vergi öder duruma gelmiştir (Ağıl Resmi 3 akçe, Otlak Resmi 3 akçe, Resmi Kara 12 akçe). 300 koyunluk bir sürüde her yıl doğan 90 kuzunun ancak 50-60 tanesi yaşamını devam ettirebildiğinden kuzuların da koyun gibi vergiye tabi tutulması, Yörükler için tam bir yıkım olmuştur. Bu durumda soğuk, hastalık gibi nedenlerle ölen 30 kuzunun da vergisini ödemişlerdir.

Vergiler aracılığıyla Yörükler uygulanan iskan politikası sonucu Yörükler yerleşik yaşama geçmeye başlamışlar, ancak yerleşikliği bir türlü kabullenememeleri ve yeterince tarım bilgisine sahip olmamaları nedeniyle

¹²“Yörükde dahi resm-i ganem yerli gibi iki koyuna bir akçedir. Ve yörükden resm-i kara on iki akçedir. Ve yörüğün koyunu kırılıb hiç kalmasa veyahud yirmi dört adedden elkall kalsa, bunlara dahi kara deyü on iki akçe alınur ve koyun bacı alınmaz”

yerleşik yaşamda yeterince başarılı olamamışlardır. Sürülere konulan vergilerin Yörüklerin ekonomik yaşamına yıkım getirmesi, onları isyana ya da yerleşime zorlayacak sınıra ulaşması Osmanlı yönetimince yeterince önemsenmemiştir. Küçük sürülere uygulanan vergi oranlarının en az büyük sürülere uygulanan oranlar kadar olması sonucunda sürüsü marjinal olan bir Yörük, vergi borcunu ödemek için koyunlarını satmak zorunda kalmıştır. Böyle bir satış sürünün büyüklüğünü, yıpranma ya da hastalıkları telafi ederek kendisini doğal yoldan yeniden üretecek gerekli asgari düzeyin altına çekmiştir. Dolayısıyla Yörükler uygulanan mali yükümlülüklerle giderek yoksullaştırılmış, sürüleri kırsal göçebe yaşamını devam ettirmeye yetecek gerekli büyüklüğü koruyamamıştır. Kısaca vergiler yoksul Yörükleri, yoksul topraksız köylüye dönüştürmede bir araç işlevi görmüştür.

Görüldüğü gibi vergiler tarihsel süreç içerisinde, sadece kamusal ihtiyaçları karşılamada değil toplumsal yapısının değiştirilmesinde de bir araç olarak kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Hüseyin. (2001). **16. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç ve Sürgün**, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- AVCIOĞLU, Doğan. (1981). **Türklerin Tarihi**, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- BARKAN, Ö. Lütfi. (1953). **Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi**, İstanbul: Yalçın Matbaası.
- BERKAY, Karen. (1999). **Eşkiyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi**, İstanbul: Tarih Yurt Vakfı Yayınları.
- ÇETİNTÜRK, Selahaddin. (1943). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri", **Ankara Üniversitesi DTÇF Dergisi**, Sayı:1, Cilt II.
- GÖKÇEN, İbrahim. (1946). **16 ve 17 Asır Sicillerine Göre Saruhan'da Yörük ve Türkmenler**, İstanbul:Manisa Halkevi Yayınları.
- HALAÇOĞLU, Yusuf. (1998). **XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Dizi-Sayı:127, 4. Baskı.
- HALAÇOĞLU Yusuf. (1997). **XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi**, Ankara:Türk Tarih Kurumu Yayınları VII Dizi, Sayı:92, 3.Baskı.
- GÜNDÜZ, Tufan. (2003). "Türkmen Adına Dair Bazı Fikirler", <<http://www.hbektas.gazi.edu.tr/08hbv/08gunduz.htm>>, (8.08.2003).
- KARPAT, Kemal H. (2000). **Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus**, (Çev.Akile Zorlu DURUKAN, Kaan DURUKAN), İstanbul: İmge Kitabevi.
- KAZICI, Ziya. (1977). **Osmanlılarda Vergi Sistemi**, İstanbul:Şamil Yayınevi.
- LINDNER, Rudi Paul. (2000). **Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar**, (Çev. Müfit GÜNAY), Ankara:İmge Yayınevi.
- İNALCIK, Halil. (2000). **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)**, (Çev: Halil Bertay), İstanbul: Eren Yayınları.
- Maliye Bakanlığı. (1999). **Yavuz Sultan Selim'in Umumi Kanunnamesi (Kanunname-i Sultan Selim Han)**, İçinde; Osmanlı Vergi Mevzuatı, Ankara: Maliye Bakanlığı A.P.K.K Yayın No:1988/348.
- Maliye Bakanlığı. (1999). **Kanuni'nin Umumi Kanunnamesi (Kanunname-i Osmani)**, İçinde; Osmanlı Vergi Mevzuatı, Ankara: Maliye Bakanlığı A.P.K.K Yayın No:1988/348.
- Maliye Bakanlığı. (1999). **Fatih'in Umumi Kanunnamesi (Kanun-ı Padişahı-1477)**, İçinde; Osmanlı Vergi Mevzuatı, Ankara: Maliye Bakanlığı A.P.K.K Yayın No:1988/348.

- Maliye Bakanlığı. (1999). **Osmanlı Vergi Mevzuatı**, Ankara: Maliye Bakanlığı A.P.K.K Yayın No:1988/348.
- ORHONLU, Cengiz. (1963). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskan Teşebbüsü (1691-1696)**, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- PAKALIN, M. Zeki. (1992). **Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü**, İstanbul: MEB Yayınları.
- REFİK, Ahmet. (1930). **Anadolu'da Türk Aşiretleri (966-1200)**, İstanbul:Devlet Matbaası.
- SEYİRCİ, Musa. (2000). **Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri**, İstanbul:Der Yayınları.
- ŞAHİN, İlhan. (2000). "Göçebeler", **Yeni Türkiye**, Yıl:6, Sayı:31.
- TABAKOĞLU, Ahmet. (2000). "Osmanlı İçtimai Yapısının Ana Hatları", **Yeni Türkiye**, Yıl:6, Sayı:31.
- TABAKOĞLU, Ahmet. (2000). **Türk İktisat Tarihi**, İstanbul: Dergah Yayınları.
- TİMUR, Taner. (1994). **Osmanlı Toplumsal Düzeni**, Ankara:İmge Yayınları, 3.Baskı.
- TÜRKAY, Cevdet. (2001). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler**, İstanbul:İşaret Yayınları.
- WERNER, Ernst. (1998). **Büyük Bir Devletin Doğuşu: Halk Ayaklanmaları ve Askeri Feodalizm**, (Çev: Yılmaz ÖNER), İstanbul:Alan Yayıncılık.
- YETKİN, Çetin. (1984). **Türk Halk Hareketleri ve Devrimleri**: İstanbul: Say Yayınevi, Üçüncü Baskı.